

Notiser

PARADOXALT

Man brukar väl kunna säga att negationen av en falsk sats är sann. Men jag kom att tänka på en intressant paradox. Betrakta följande sats:

Den här satsen innehåller sju ord.

Satsen är ju falsk, i och med att den endast innehåller sex ord. Vi tar nu och negerar satsen enligt följande:

Den här satsen innehåller inte sju ord.

Den satsen är ju också falsk, i och med att den nu faktiskt innehåller sju ord. Jag tyckte detta var lite lustigt. . .

Hans Gabrielson

ETT AVSLÖJANDE SKÄMT

I sin senaste bok *On What Matters* (andra bandet, s. 612–20), diskuterar Derek Parfit pessimism eller optimism om framtiden. Han frågar: Kommer framtiden, i stort sett, vara bra? Den främste bland pessimister, Arthur Schopenhauer, har enligt Parfit en inkonsistent uppfattning om detta, då Schopenhauer anser att våra liv innehåller sådan enorm mängd lidande att det är värre än om man inte fanns alls och att vi snart kommer att vara döda, eftersom tiden går så fort. Att tro detta påminner Parfit om skämtet om två judar som äter på en restaurang de aldrig har varit tidigare på. Den ena säger efteråt: ”Maten var inte god.” Den andre svarar: ”Och portionerna var för små.”

Kanske inkohärensen blir tydligare via följande förtydligande: Om framtiden ser väldigt mörk ut – varför är det då inte bättre att ta självmord nu? David Benatars svar till Parfit, i hans bok med (den nedslående?) titeln *Better to Never Have Been* (s. 212), blir att vi inte har något skämt om samma ordväxling mellan judarna skulle inträffa i Auschwitz. Skämtet är bara roligt om vi förutsätter att de äter för nöjes skull eller om portionerna var tillräckligt stora.

Kan skämtet avslöja ett argument mot pessimisten? Pessimisten menar att vi redan är i en av de värsta av världar, så skämtet faller platt.

Finns det en neutral utgångspunkt som kan tillfogas skämtet? En utgångspunkt som är analog med att få tillräckliga portioner eller äta för nöjes skull? Finns det ändå inte något konstigt i att säga att framtiden ser väldigt mörk ut, men att jag fortfarande vill möta den? (Om vi antar, eventuellt för stora, förutsättningar; att självmord på rationella grunder inte är fel eller finns och att döden, som Epikuros tycks ha menat, inte innebär något dåligt tillstånd för oss eftersom vi inte finns då.)

När jag går på restaurang så har det hänt, inte ofta, att jag bett om lite extra mat. Självklart var jag hungrig då och maten var god. Var jag den naiva optimisten? Ska den koherenta pessimisten be om mer även fast det smakat illa och han är mätt? Den rationella optimisten, om han har fått en för liten portion av god mat, ska hoppas att nästa gång kyparen kommer förbi, om han nu kommer över huvud taget, så kommer optimisten få en påfyllning gratis? Som världen ser ut nu så verkar det högst rimligt att det inte finns några gratis luncher eller att påtåren eller påbackningen inte är inbakad i priset.

Parfit avslutar nämnda avsnittet med att säga att pessimisten ser på människans natur som fixerad. I en snar framtid så kommer vi mer och mer komma kunna förändra vår omvärld – kanske t.o.m. oss själva, så att vi blir något utöver människorna – han kallar det supra-människor. Kanske hoppas Parfit på att deras psyke inte innebär upplevelserna att tiden går fort eller att de inte längre upplever lidande. Är det genom att modifiera det som Schopenhauer såg som problematiskt – att vi alltid önskar oss något nytt om vi får det vi önskar oss eller att vi blir uttråkade efter att vi har uppnått ett mål?

Hur som helst kan inte supra-människan innebära att de blir modifierade till att kunna bli mätta även fast de har fått så lite som möjligt serverat till sig – oavsett om det är gott eller inte. En stor del av mänsklighetens historia har redan varit så. Vi får inte heller glömma att portionerna tycks bli mindre i framtiden eftersom de ska mätta ett allt större flertal (människor och eventuellt Parfits supra-människor). Kanske supra-människor blir euforiskt mätta, överlever, genom att bara suga på en tandpetare. Men finns det inte något illusoriskt över detta? Det verkar som om Parfit tror att supra-människorna ska sluta äta på restaurangen och i stället börja arbeta där. Men vilka ska då bli gästerna? Antingen får vi människor ta notan eller så lägger restaurangen ner eftersom det inte finns några gäster längre. Det verkar inte som om pessimisten kan avslöjas av ett skämt.

Rickard Vester Smetana

LITTERATUR

Benatar, David. 2006. *Better Never to Have Been: The Harm of Coming into Existence*. Oxford: Clarendon.

Parfit, Derek. 2011. *On What Matters*, Vol. 2. Oxford: Oxford University Press.

FILOSOFISK POLITIK

Torbjörn Tännsjö påstår (DN 10/6 2012) att den svenska lagstiftningen är inkonsekvent när den å ena sidan tillåter boxning men å andra sidan förbjuder sexköp och koppleri. I bägge fallen är det ju fråga om verksamheter där man riskerar att skada andra människor. Han anser att man bör eliminera inkonsekvensen och han lutar åt att man bör göra det genom att förbjuda boxningen.

Men det är ju inte alls klart att den svenska lagstiftningen *är* inkonsekvent när den tillåter boxning men förbjuder sexköp och koppleri. Det är ju inte fråga om samma sorts skadeverkningar i de bägge fallen. Man kan ju mycket väl vara emot vissa skador men acceptera andra.

Den svenska lagstiftningen tillåter ju inte bara boxning, utan också sådant som t.ex. ishockey, fotboll, biltrafik och bostadsbyggande. Även här är medverkan någorlunda frivillig och skador förekommer. Lutar Tännsjö åt att även vilja förbjuda dessa verksamheter?

Hur som helst, det man ur filosofisk synpunkt kan undra över är vad ”inkonsekvens” ska betyda i sammanhang som dessa. Det är ju inte fråga om någon verklig motsägelse. Snarare är man ”inkonsekvent” om man gör olika bedömning av företeelser, som inte är olika i något *relevant* avseende. Men vilka olikheter är ”relevanta”? Det är frågan. De som vill förbjuda sexköp och tillåta boxning kan säkert peka på någon olikhet mellan dessa verksamheter som i deras ögon är relevant. Till exempel att sexköp, men inte boxning, är förnedrande för kvinnor.

Men Tännsjö anser tydligen inte att det finns någon sådan relevant skillnad. Annars kunde man ju tro att han, som är hedonistisk utilitarist, borde lägga vikt vid mängden av lust och olust som blir resultatet av dessa verksamheter. Men om sexköp ger mer olust än lust och boxning ger mer lust än olust – vilket kanske är ganska troligt, om än svårt att bevisa; man kan i alla händelser luta åt att tro det – så är detta en relevant skillnad enligt Tännsjö. Och det är då ingen inkonsekvens, ens ur *hans* perspektiv, att förbjuda det förra men inte det senare.

I själva verket borde eventuella inkonsekvenser inte spela någon som helst roll för utilitarister som Tännsjö. För att säga det lite slagordsmässigt: det är ju *konsekvenser*, inte *inkonsekvenser*, som är relevanta för utilitarister.

När det gäller lagstiftning ska ju beslut tas i demokratisk ordning, det menar även Tännsjö. Men från vilket perspektiv ska man då avgöra vad som är ”relevant”? Så länge den svenska författningen inte anger att hedonistisk utilitarism eller någon annan moralfilosofisk doktrin ska vara avgörande, så kan man tycka att var och en bör utgå från sin egen uppfattning eller från det man kan komma fram till i en allmän diskussion.

Men här finns förstas en komplikation: när man vill bedöma vad en person *bör* göra i en demokratisk beslutsprocess, så kan olika moral-

filosofiska doktriner ge olika svar. Utilitaristen säger väl att var och en bör fatta beslut om vad som är relevant på det sätt som ger de bästa konsekvenserna (mest lust över olust), men andra kan säga att man bör utgå från sin egen uppfattning eller sitt eget samvete eller vad man råkar luta åt. Eller från någon rättighetskatalog. Eller från något kategoriskt imperativ. Och så vidare.

SVAR

Min diskussion rörde frågan om man ska vara tillåten att skada andra (allvarligt). Som jag förstått saken förbjuder vi köp av sexuella tjänster, då sådana köp antas skada säljaren. Men då borde vi förbjuda boxning, då boxning innebär att utövarna skadar varandra. Det är ju t.o.m. möjligt att vinna en match genom att slå motståndaren medvetlös (ja ihjäl). En helt annan sak är verksamheter, där människor riskerar att komma till skada. Där väger vi nyttan av verksamheten mot onyttan hos de skador som faktiskt uppkommer. Vi försöker också reducera dessa skador på olika vis. Det är sant att det förekommer inom fotboll att en spelare miss-handlar en annan, ungefär som i boxning. Det är emellertid ett regelbrott. Man kan inte vinna en fotbollsmatch genom att slå en motståndare medvetlös. För sådant utmäts straff. Är förseelsen grov nog leder den till straffrättsliga påföljder. Men den som på ett regelrätt sätt slår ihjäl sin motståndare i en boxningsring döms inte till någon påföljd över huvud taget – han eller hon tilldöms i stället segern i matchen.

Torbjörn Tännsjö

LOGIK I TEOLOGINS TJÄNST

Är det möjligt att vara både allsmäktig och allvetande? Kan en allsmäktig varelse låta bli att göra det hen vet att hen kommer att göra? Det kan förefalla omöjligt. Men egentligen är det väl inte så svårt. Vad som är omöjligt är att *göra* det man inte gör. Men man behöver nog inte ens vara allsmäktig för att *kunna* göra det man inte gör.

A PRIORI ENLIGT WIKIPEDIA

Enligt Wikipedia är satsen ”Alla greker är människor” sann a priori, vilket sägs innebära att ”Satsens sanningsvärde är enbart beroende av de ingående begreppens betydelser, och har ingenting att göra med om det existerar människor eller greker”. Men är inte även de grekiska gudarna greker? De är ju grekiska. Och de är väl inte människor. Om de existerar eller inte ska ju inte ha med saken att göra. Här är det något som inte stämmer!

LYCKLIGA LÄNDER

De tio lyckligaste länderna i världen – med avseende på sådant som tillfredsställelse, inkomst, hälsa, god miljö, fritid och liknande – är enligt en rätt färsk undersökning följande:

1. Danmark,
2. Kanada,
3. Norge,
4. Australien,
5. Nederländerna,
6. Sverige,
7. Schweiz,
8. Finland,
9. Israel,
10. Österrike.

Ska man verkligen tro på detta? Man skulle vilja veta hur mätningarna har gått till. Kanske har man bara frågat folk hur lyckliga de är.

IDÉHISTORISK LYCKOFORSKNING

Under rubriken ”En depressiv samtid” skriver idéhistorikern Karin Johannisson bland annat följande: ”Uppenbart finns ingen relation mellan välfärd och upplevt välbefinnande” (*Axess* nr 4, 2012). Kan det verkligen stämma? Om man funderar över detta måste man först skilja mellan två olika tolkningar av ”upplevt välbefinnande”. Dels kan det syfta på vad man *säger* om hur man mår, dels kan det syfta på hur man *mår*. Det första är ju relativt lätt att undersöka, det andra är betydligt svårare. Johannisson erkänner att det finns ett ”hermeneutiskt problem att påstå att individen mår sämre i en viss tid än i en annan”, men hon anser ändå att ”förskjutningar är möjliga att studera via diagnosstatistik, patientjournaler, offentlig debatt och medial exponering av olika känslotillstånd”. Det är dock svårt att tro att sådana studier skulle kunna fastställa läget hos (ett representativt urval av) en befolkning, vare sig beträffande hur den mår eller hur den skulle säga sig må.

Att folk inte blir lyckligare av att välfärden ökar vore kanske inte så underligt – något i den stilen menade för övrigt Tage Erlander i sitt tal om ”de stigande förväntningarnas missnöje” – men detta är i alla händelser fullt förenligt med att folk skulle bli *olyckligare*, och också *säga* att de mår sämre, om välfärden skulle minska (t.ex. genom att ersättningsnivåerna i olika försäkringssystem sänks).

Kanske är det också så att välbefinnandet successivt skulle *minska* om välfärden inte hela tiden *ökade*. I så fall skulle det finnas ett skäl att fortsätta att förbättra välfärden, trots att välbefinnandet inte därmed ökar.

Och om detta vore fallet, så skulle det ju finnas en viktig ”relation mellan välfärd och upplevt välbefinnande”, vilket just är det som Johannisson förnekar. Omvänt skulle vi kanske inte ha något skäl att förbättra välfärden, om hon har rätt. Eller finns det något annat skäl, som inte har med välfärd att göra?

SVENSK EXPORT

The American Philosophical Association har delat ut sitt pris för bästa filosofiska artikel under de senaste två åren till den svenska filosofen Anna-Sara Malmgren, som numera är anställd vid Stanford University. Priset delas ut vartannat år till en yngre forskare och är på 2000 dollar. Uppsatsen är ”Rationalism and the Content of Intuitive Judgements”, *Mind* 120 (2011), s. 263–327.

OM FASTIGHETSSKÖTARE

Jag börjar med att läsa *FT* bakifrån, som jag som barn alltid slog upp tidningarnas sista sidor med serier. Nu är det notiser och recensioner som får mig till det.

I nummer 3/12 finner jag ”Ofta bra att lita på sinnen”, skrivet av Tom Eriksson under just *Notiser*. Det handlar om en fastighetsskötare som uppenbarligen inte vill det.

Kan det vara så att just fastighetsskötare generellt inte gör det, tänker jag? De kanske har ett metafysiskt ideal där allt fungerar som de vill att det skall göra? Jag har en liknande erfarenhet som Toms.

Jag ringer upp fastighetsskötaren och säger att min porttelefon inte fungerar. Han svarar: Du har ingen porttelefon. Jag blir stum, vet inte vad jag ska svara på det, men hämtar mig och insisterar; det har jag visst! Han lägger från sig luren och återkommer snart och säger då att han frågat dom andra (fastighetsskötarna) och dom säger att det inte finns någon porttelefon.

Kan du inte gå och titta, försöker jag (vädjande till ett hopp om sinnesnärvaro)? Det tycker han inte behövs.

John Falkenberg

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Anders Berglund* är administratör vid institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet, *Lars Bergström* är professor emeritus i praktisk filosofi, *Tom Eriksson* är doktorand i teoretisk filosofi i Stockholm, *Anders Lundberg* är professor emeritus i matematik vid Försvarshögskolan och *Torbjörn Tännsjö* är professor i praktisk filosofi i Stockholm.